

האם מותר לרופאים לשאת פלאפון או שעון חכם בשבת?

"ראו כי ה' נתן לכם את השבת, על כן הוא נותן לכם ביום השישי לחם יומים, שבו איש תחתיו, אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות טז, כט)

מפסוק זה שבפרשתינו לומדת הגמרא (עירובין יז, ב) את איסור ההוצאה מרשות לרשות בשבת (וזאת לצד לימודים ממקראות אחרים, כמבואר בשבת מט, ב, וצו, ב).¹

מלאכת הוצאה היא אחת מל"ט מלאכות האסורות בשבת מן התורה (משנה שבת ז, ב). בכדי להתמודד עם איסור מקיף זה נהוג ברבות מקהילות ישראל לבנות עירוב. מדרבנן עירוב (באמצעות צורת הפתח, לא עירוב מוחלט) אינו מועיל לרשות הרבים גמורה. ישנה מחלוקת מפורסמת על אודות מהותה של רשות הרבים, האם כל דרך שרחבה ט"ז אמה נחשבת לרשות הרבים, או דווקא דרך שעוברים בה 600 אלף איש ביום. לא ניכנס לפרטים אלו כאן. ידוע הדבר שברוב המקומות מחוץ לישראל אין עירוב.

איסור הוצאה אינו נוגע לדברים שבטלים אל הגוף, ולכן מותר לאדם לצאת מרשות הרבים לרשות היחיד כשהוא לבוש בבגדיו. גם חגורה או כובע בכלל זה, ולכן בקהילות ישראל בחו"ל, במקומות שאין בהם עירוב, נפוץ הפיתרון ההלכתי לנשיאת מפתח בשבת, באמצעות חגורה מיוחדת שהאבזם שלה הוא המפתח. כיוצא בזה מותר לאדם לצאת כשהוא ענוד בתכשיתו.

מלבד איסור הוצאה, ישנו איסור נוסף מדברי חכמים, על טלטול מוקצה בשבת. איסור זה תקף גם בטלטול בתוך אותה הרשות. מוקצה, ככלל, הוא דבר שאינו מיועד לשימוש בשבת. ישנם מספר סוגים וחילוקי דינים של מוקצה, כאשר המרכזיים שבהם הם כלי שמלאכתו להיתר – שמותר לטלטלו, מאחר שהוא אכן מיועד לשימוש בשבת; כלי שמלאכתו לאיסור (כלומר - שעיקר השימוש בו הוא לצרכי דבר שאסור לעשותו בשבת), שאסור בטלטול למעט לצורך גופו (כלומר לשימוש של היתר בו. כגון פיצוח אגוזים בעזרת פטיש) או מקומו (לפנותו ממקומו משום שנצרך לאותו המקום); וכל זאת כאשר אין מקפידים להשתמש בו אלא לצורך המקורי שלו, שאז הוא בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס, ואסור להשתמש בו אפילו לצורך היתר. דבר שאיננו כלי, כגון אבן, נחשב למוקצה מחמת גופו, שאין היתר להשתמש בו בשבת אלא אם כן ייחדו לשימוש היתר מסויים, ובתנאים שונים.

¹ אמנם לדעת רש"י למסקנה נדחה הלימוד מפסוק זה, אך התוספות ועוד ראשונים כתבו שגם למסקנת הגמרא מפסוק זה למדנו לאסור הוצאת חפץ מרשות לרשות.

כעיקרון, איסור טלטול מוקצה הוא מדברי חכמים, ונאמרו בו טעמים שונים (ראה משנה ברורה סימן שח, בפתיחה), טעם באיסור זה הנוגע למוקצה מחמת גופו מבואר בשאלות בפרשתנו (שאלתא מז), שהוא על פי הנאמר בפרשה "והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו", שיש לאדם להכין מערב שבת את צרכי השבת, ולכן כל דבר שלא היה מוכן מערב שבת לצורך השבת, כגון תאנים שהונחו לייבוש ולא היו מוכנים מערב שבת לאכילה, נחשבים מוקצה ואסור להשתמש בהם בשבת.

בשתי הלכות אלו, איסור הוצאה מרשות לרשות, ואיסור מוקצה, נעסוק בשורות הקרובות בהקשר חיוני עבור רופאים ואנשי הצלה: נשיאת מכשור המשמש אותם להתראות וקריאות לטיפול בחולים.

הדיון בנושא נפתח בדבריו של האגרות משה בנוגע למכשיר איתורית (beeper) (וכיוצא בזה מכשיר קשר). מכשיר זה, שבימינו השימוש בו כמעט עבר מן העולם, נועד להצגת התראות בפני איש הרפואה הנמצא בכוננות על הצורך להגיש טיפול בחולה שתחת אחריותו, או לקרוא לו למלא משמרת בבית החולים בשעה שיש בו צורך, וכן עבור אנשי הצלה לשם הזעקתם לטפל בחולים. רבי משה זצ"ל (אגרות משה או"ח חלק ד' סימן פ"א) כתב להתיר להם לצאת בשבת לרשות הרבים עם מכשיר איתורית התחוב בבגדם מכיון שהוא נחשב לתכשיט, בכך שהוא מראה על מעלת האדם ומעשיו הטובים, ומכיון שהרבים צרכים את אנשי הצלה אם כן זהו חשיבות לשאת מכשיר כזה והוא נחשב לתכשיט, ולכן מותר לשאתו גם בשעה שאינם צריכים לו אלא רק ממתינים אם תהיה קריאה, ובפרט שבדרך כלל ישנו צורך, וקשה להורות להם לא לצאת מביתם כל השבת, בפרט שיש חשש שבעקבות הוראה כזאת יימנעו רבים מלהיות חברי ההצלה.

היתר זה של ר' משה איננו מוסכם, ומיד נביא את דברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל החולק על כך. אך יש לציין כי לכאורה דבריו אינם מועילים אלא בנוגע למכשיר שהוא מיוחד עבור אנשי הצלה, ומשום כך נשיאתם מכבדת את איש הרפואה, אבל בימינו שהרופאים משתמשים לצרכים אלו רק בטלפון הסלולרי שלהם, שהוא מכשיר שנושאים אותו כלל הציבור, לא שייך טעם זה.

ובנשמת אברהם (סימן ש"א) כתב בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, להתיר לרופא לשאת מכשיר איתורית (או טלפון נייד) רק במקום שאינו רשות הרבים גמורה, ובדרך שינוי. והוסיף, שכאשר הולך הרופא ברשות הרבים בשביל חולה שיש בו סכנה, מותר לשאת את המכשיר בשינוי אפילו ברשות הרבים מדאורייתא, ואין לאסור עליו לצאת מביתו, כיון שנקרא לטפל בחולה שיש בו סכנה, אבל כל עוד שאינו נקרא לטפל בחולה שיש בו סכנה, אסור לו לצאת מביתו.

עוד מוסיף הוא בשם הגר"י נויבירט, שכשמוציאו בשינוי, כגון שתוחב אותו בין בגדיו שלא כדרך שעושה בחול, או מטמינו מתחת כובעו, במקום שאינו רשות הרבים גמורה, מותר לו לצאת מביתו לדבר מצוה, כמו תפילה בציבור או שיעור תורה.

ובמקום שיש עירוב יכול לטלטלם בכיסו או בחגורתו כדרך שהוא רגיל לשאתם בחול, ואין הם מוקצה עבורו, אף שכעיקרון לדעת רוב הפוסקים טלפון סלולרי נחשב כלי שמלאכתו לאיסור (שמירת שבת כהלכתה כח, לד), וזאת משום שעבורו השימוש האסור הוא של היתר, לצורך הצלת נפשות.²

ואכן, נהגו הרבה רופאים לשמור בבית הכנסת מכשיר נוסף, בכדי להימנע מנשיאת המכשיר ברשות הרבים.

לפי זה, אכן ישנה בעיה לרופאים לשאת עליהם מכשיר סלולרי ברשות הרבים, כל עוד מדובר ברשות הרבים גמורה, וגם כשאין זה רשות הרבים גמורה אין להם היתר לשאתו אלא בשינוי ולדבר מצוה.

עם זאת, רבינו הגר"א וייס שליט"א מתיר לרופא שצריך להיות זמין לקריאה שיש בה משום פיקוח נפש לשאת את המכשיר עליו כלאחר יד, כגון אם הוא תולה אותו בחוט על צווארו.

להלן נרצה להציג פיתרון אפשרי שיקל על אנשי הרפואה ויהיה עדיף מבחינה הלכתית.

עבור כך, נקדים לבאר את ההלכה לגבי שעון יד בשבת.

ההלכה באשר לשעון יד מתחלקת בין שאלת עצם הטלטול של השעון בשבת, לבין שאלת הוצאתו מרשות לרשות. מצד איסור מוקצה, כבר כתבו הרבה אחרונים ונפסק להלכה שאין איסור לטלטל שעון יד מכל סוג, כל עוד הוא פועל. במידה שהשעון איננו פועל, חל איסור

² יצויין, שבנשמת אברהם שם העלה את האפשרות לשאת את המכשירים הללו באמצעות קשירתם לחגורה באופן דומה לשיטה לנשיאת המפתח, "כשהיא חלק בלתי נפרד מחגורתו (דהיינו שאי אפשר לחגור את החגורה בלעדיו)" (סוגריים במקור). הוא שאל את הגר"ז אויערבאך בנושא, שהשיב לו שמוותר לרופא לצאת לדבר מצוה כך אפילו ברשות הרבים גמורה, אם הרופא יודע שעלול לקבל קריאה מחולה שיש בו סכנה בשבת. הוראה זו צוטטה גם בשמירת שבת כהלכתה (מ, טז) כ: "מותר לו לקחת את המכשיר כאשר המכשיר מחובר לחגורה והוא חלק בלתי נפרד ממנה, ובתנאי שיוצא לדבר מצוה...". מלבד זה שהניסוח בשמירת שבת כהלכתה עלול להטעות כך שנראה שמוותר לשאתו כל שהוא מותקן על החגורה באופן בלתי נפרד, אפילו אם המכשיר אינו בעל תפקיד בחגורה עצמה, בדומה למפתח המשמש כאבזם החגורה, גם ההיתכנות של הדבר תמוה ולא מסתבר, כך שאין להוראה זו משמעות מעשית כלשהי.

לטלטלו, אלא אם כן מדובר בשעון זהב יוקרתי, שהדרך היא ללבשו אפילו במקרה שהוא איננו עובד, שאז הדבר מותר מצד שהשעון נחשב לתכשיט.

מצד איסור הוצאה מרשות לרשות, כל עוד אין מדובר בשעון שעומד בתנאים להיחשב תכשיט, יש הפוסקים לאסור על הוצאתו מרשות לרשות, אפילו אם הוא פועל. עם זאת, בעל החלקת יעקב (חלק א סימנים סז, פט), האגרות משה (אורח חיים סימן קיא)³ והגרש"ז אויערבאך (שמירת שבת כהלכתה פרק יח הערה קיג) הקלו בכך מהטעם שכיון שבימינו הכל רגילים ללבוש שעון יד, הדבר נחשב דרך מלבוש, ואין צורך להגיע דווקא להיתר של תכשיט. כך מורה גם רבינו הגאון הגדול רבי אשר וייס שליט"א.

בשנים האחרונות נפוצים יותר ויותר שעונים חכמים דיגיטליים, שמלבד הוראת השעה, מציגים מידע רב נוסף, ובין היתר מאפשרים הצגת התראות שונות.

האם מותר להשתמש בשעונים אלו בשבת?

במידה ומדובר על שעון שאינו מצריך פעולה מיוחדת בכדי להפעיל את הוראת השעות, אלא היא פועלת באופן אוטומטי כל העת (דבר שניתן להגדרה בקלות), דינו ככל שעון אחר שמותר ללבשו ולטלטלו בשבת כל עוד הוא איננו מקולקל, והוא אינו נחשב מוקצה. יש לוודא שפונקציות אחרות שבו מושבתות.

טעם דין זה הוא, שההלכה קובעת שכלים ומכשירים שיש בהם גם פונקציות מותרות בשבת, וגם פונקציות אסורות – מותר לשאתם בשבת. בפסקי תשובות (אורח חיים סימן שח) מביא מדברי הפוסקים בעניין זה, שמסקנתם היא שבמידה שהחלקים האסורים והמותרים מחוברים יחד ואי אפשר להפריד ביניהם, כגון אולר אשר בו חלקים שונים, וביניהם גם סכין וגם מספריים או מקצץ צפרניים וכדומה, וכן מכשירים כמו שעון יד המורכב עם מחשבון, עט שמחובר אליו ברכון, וכיוצא בזה, אזי כיון שאי אפשר להפרידם, ולא יתכן להשתמש בהיתר בלא טלטול האיסור, הרי זה כאילו כל הכלי מיוחד ועומד בשבת זו לתשמיש היתר, ומותר להשתמש בהם בחלק ההיתר שבהם, מבלי לפתוח ולסגור ולהתעסק עם חלקי האיסור שבהם.

עם זאת, הוא מסיק שם :

"אמנם למעשה כיון שלהתיר בשופי שימוש בדברים אלו אשר ניכר עליהם שעיקרם עומדים לשימוש האסור בשבת יכול לגרום לפירצה גדולה בחומת השבת, לכן יש להמנע ככל האפשר מלהשתמש בכל אלו כשאפשר בדברים אחרים, והכל לפי הענין".

³ אם כי הוא כותב שראוי לבן תורה וירא שמים להחמיר בכך.

אם כן: מותר לטלטל שעון חכם בשבת כאשר הוראת השעות שבו קבועה ואינה דורשת פעולה להפעלתה, וזאת למרות שהוא מכיל פונקציות נוספות שאסורות בשבת. לגבי הוצאתו מרשות לרשות – דינו תלוי בדינו של השעון עצמו, שכפי שראינו יש מקום להחמיר בזה בדרך כלל, אך המקל יש לו גדולי עולם עליהם הוא יכול לסמוך.

עבור אנשי רפואה, נראה לכאורה שיש מקום רב להקל בנשיאת מכשיר זה, משום שהוא יכול לשמש אותם כתחליף לטלפון הסלולרי שלהם, במידה שהם מפעילים בו רק את הפונקציות המשמשות להתראות רפואיות. הפעלת המכשיר לצורך זה דומה להיתר שיש לרופא לענות לטלפון בשבת: במידה שיש ספק סביר שהפנייה נועדה לצרכי פיקוח נפש, מותר לו להיענות להתראה.

הפנינו את הנידון לרבינו, נשיא בית המדרש הגאון הגדול רבי אשר וייס שליט"א, שאישר את הדברים.